

אבר ראשה המחלקה

קוראים יקרים,

אני שמחה להציג את המידעון הראשון של המחלקה לערבילה.

מארה המידעון היה לשאף אתכם בפעילויות המחלקה בשנה החולפת, שנה הלימודים תשע"ט, ובהישגיהם האקדמיים של אחרי הסגל ושל התלמידים במחלקה.

בגיליון זה תוכלו להתרשם מהמחקרים החדשים שהופיעו השנה וכן מהשתתפותם של חוקרי המחלקה ותלמידיה בכנסים אקדמיים ובסמינרים בארץ ובעולם. כמו כן, יוצגו ימי העיון, הרצאות האורח ופעילויות התרבות שהתקיימו השנה במחלקה, ויצוינו תרומות וזכויות ייחודיות בפרסים ובמלגות.

עשייה רבה זו היה ביטוי לסגל החוקרים הפעיל והנמרץ במחלקתנו; סגל הפועל למען קידום המחקר מחד גיסא ולמען קידום אור העתיד וטיפולו מאידך גיסא. העשייה שתוצג במידעון משקפת זאת בבירור.

ברצוני להודות לספי באום אשר תרם מזמנו וסייע רבות בעריכת המידעון וביצע זאת ביצירתיות וביסודיות. בהזדמנות זו, ברצוני להודות אף לחברי סגל המחלקה, על הירתמותם למען יצירת המידעון ועל תרומתם בהפקתו.

אין לי ספק כי גם בשנה הלימודים הבאה תשקיע המחלקה את מירב המאמצים כדי להמשיך ולהוביל במצוינות אקדמית ובפעילות מחקרית ענפה.

שלכם, ד"ר אורית גוטספלד

נפרדים לשלום

המחלקה לערבית, חברי הסגל וסטודנטים מכלל התארים נפרדו בחודש מאי ביום עיון ובמושב חוקרים מפרופסור י' צבי לנגרמן וממר יצחק רוטנשטרייך הפורשים לגמלאות. מאחלים להם הצלחה רבה ומוזים להם על תרומתם הרבה למחלקתנו.

ביקור ביפן

בסוף חודש יוני השתתף ד"ר קובי יוסף בכנס ביפן של ה-School of Mamluk Studies, המתקיים זו השנה השישית. כנס זה הוא הבמה המרכזית להצגת מחקרים של ממלוקיסטים מכל העולם ולחילופי רעיונות בקהילה זו. בסיום הכנס הוזמן ד"ר יוסף להעניק הרצאת אורח על ידי פרופסור Daisuke Igarashi, מהמומחים הבכירים לענייני וקף בתקופה הממלוכית. פרופ' Daisuke ערך לאחרונה גיליון מיוחד בנושא "נשים ומשפחה בתקופה הממלוכית" בכתב העת Orient, ולכן הזמין את ד"ר יוסף להרצות על המונוגרפיה שעליה הוא שוקד בימים אלה. מונוגרפיה זו היא הראשונה המוקדשת לחקר המשפחה הממלוכית ולשינויים במבנה המשפחה לאורך התקופה.

ביקור בירדן

ראשת המחלקה, ד"ר דורית גוטספלד, ביקרה בחודש יולי בעיר עמאן שבירדן. במהלך הביקור היא ביקרה בספרייה הלאומית שבעמאן וכן נפגשה עם אנשי תרבות ירדניים. במהלך הביקור פתחה ד"ר גוטספלד פתח לשיתופי פעולה אפשריים ולביקורים.

בחודש יולי התקיים באוניברסיטת אנטוורפן בבלגיה הכנס הבין-לאומי התשעה עשר של החברה לחקר התרבות הערבית היהודית בימי הביניים (Society for Judaeo-Arabic Studies). בכנס הרצו **פרופ' דויד דורון** ו**ד"ר מירב נדלר-עקירב** ממחלקתנו. פרופ' דורון הרצה על תרגום מוגרבי ייחודי לתורה מן המאה הארבע עשרה, וד"ר נדלר-עקירב הרצתה על השפעות קדם-מעתזליות המשתקפות בפירושו של יפת בן עלי למקרא. בכנס השתתפו כחמישים חוקרים מכל העולם בתחומי השפות, התרבות ואורח החיים של היהודים בארצות שנכבשו בידי הערבים מאז המאה השביעית לסה"נ.

מג'אהליה לאסלאם

ד"ר קובי יוסף השתתף בחודש יולי בכנס "מג'אהליה לאסלאם" שמתקיים באוניברסיטה העברית החל מ-1979. זוהי הפעם השלישית שד"ר יוסף הוזמן להרצות בכנס זה. הכנס נחשב לאחד מהכנסים החשובים העוסקים בתקופה הפורמטיבית של האסלאם. ד"ר יוסף הציג את ממצאי מחקרו על קבלת כתביו המשפטיים של אל-שאפעי בעיראק ועל מקומה של מצרים על מפת הפעילות האינטלקטואלית במאה ה-3 להג'רה. יש לציין שאוניברסיטת בר-אילן הפגינה ייצוג נכבד בכנס.

ביקור במשיגן

בחודש אפריל, ערך **ד"ר בסיליוס בוארדי** ביקור מוצלח באוניברסיטה במשיגן. בהזמנת הנדיבה של פרופ' סוליימאן (Camelia Suleiman), ראש תחום הוראת ערבית באוניברסיטת משיגן וד"ר לין (Lin), ראש החוג ללינגוויסטיקה ושפות באוניברסיטה, הוצגו מחקריו של ד"ר בוארדי, בפני פורומים מחקריים באוניברסיטת Michigan State University ובאוניברסיטת University of Michigan Ann Arbor במסגרת הרצאות בפני סטודנטים ואנשי סגל משתי האוניברסיטאות. במהלך הרצאותיו שיתף את החוקרים והסטודנטים בשני מחקרים עיקריים:

- Arabic Teaching: Crises and Challenges
- Cultural and Linguistic Diversity in the Middle East: The Case of the Lebanese Phoenician Movement in Lebanon

ביקורו כלל, בין היתר, שיחות חשובות לעידוד שיתופי הפעולה. האקדמיים בין אוניברסיטת משיגן לאוניברסיטת בר-אילן. לשם כך הוא קיים פגישות עבודה רבות עם מרצים שונים מן הסגל האקדמי של האוניברסיטה.

הרצאות בגרמניה

במסגרת מסע הרצאות באוניברסיטאות מובילות באירופה על ממצאי מחקרה האחרון, שפורסמו בספר *Anthropomorphism in Islam: The Challenge of Traditionalism (700-1350)*, Edinburgh University Press 2018, העבירה **ד"ר ליבנת הולצמן** בחודש אפריל הרצאות בפני שני פורומים חשובים בגרמניה: מכון אנמארי שימל באוניברסיטת בון והמכון ללימודי האסלאם באוניברסיטה החופשית של ברלין.

כנס אילמ"א

בפאנל שיזמה מטעם הדסק לחקר רשתות חברתיות בעולם הערבי שפועל במסגרת מרכז ד"ן שבאוניברסיטת תל אביב, בכנס ה-43 של האגודה הישראלית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם (אילמ"א) שנערך בחודש מאי באוניברסיטת בן גוריון בנגב, הציגה **ד"ר לימור לביא** מאמר אודות: "יחסי מדינה-ניו-מדיה ואוטוריטריות דיגיטליות במצרים".

הצגת מחקר בפולין

ד"ר ליבנת הולצמן הציגה בחודש מאי את מחקרה הייחודי בתחום חקר המחוות (Gesture Studies - ובערבית علم الإشارات), בספרות החדית' ובספרות התיאולוגית בפני שני גופים אקדמיים חשובים בפולין:

האקדמיה הלאומית למדעים Polska Akademia Nauk
והמכון לחקר המזרח באוניברסיטה היגלונית של קרקוב
UJInstytut Orientalistyki Uniwersytetu
.Jagiellońskiego w Krakowie

סמינר פינס

אימאן אבו-קישק וסיגלית חכם, שתי דוקטורנטיות מהמחלקה לערבית באוניברסיטת בר-אילן, נבחרו להשתתף בסמינר פינס לפילוסופיה ערבית של ימי הביניים. הסמינר התקיים בראשית חודש אפריל באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים בירושלים. נושא הסמינר וכתרתו: הפרקטיקה הלוגית של הפילוסוף והרופא היהודי שהתאסלם באחרית ימיו- אבו אל-ברכאת הבת אללה בן מלכא אל-בגדאדי.

אימאן וסיגלית הדגישו שחווית הלימוד בסמינר הייתה מעצימה. בימים אלה שוקדות אימאן וסיגלית על כתיבת עבודות הדוקטור שלהן בהנחיית **ד"ר ליבנת הולצמן**. אימאן כותבת על התיאולוג ופרשן הקוראן אבן עבדאללה אלקרטבי בן המאה ה-13, בעוד סיגלית חוקרת את הגותו התיאולוגית והצופית של התיאולוג ופרשן החדית' שהאב אלדון אלקסטלאני בן המאה ה-15.

כנס יהודי בבל

בחודש אייר ארגן מרכז דהאן כנס בין לאומי בנושא: "יהודי בבל: מורשת, חברה וכלכלה בעת החדשה". בכנס השתתפו חוקרים מהארץ ומחו"ל (מאנגליה, אוסטרליה וארה"ב). בקהל הרב שהשתתף ניתן היה לראות את בני הדור השני והשלישי, לצד דור העולים שהגיע מעיראק. המושבים עסקו בזהות ולאומיות, הגות והלכה, פרוזה ושירה, בתי כנסת וקברי קדושים, יחסי יהודים וערבים, יהודי עיראק בתפוצות.

ד"ר גאולה אלימלך הרצתה בכנס בנושא: "סמיר נקאש: נביא חורבן וזעם?"

כנס בספרד

תלמיד התואר השלישי במחלקה לערבית, **מר ראמי אבו חמד**, השתתף ביולי 2018 בכנס של הקונגרס העולמי ללימודי המזרח התיכון (WOCMES) שהתקיים בעיר סביליה שבספרד. בכנס השתתפו מאות חוקרים מרחבי העולם, ביניהם כמה מחברי סגל המחלקה לערבית: **ד"ר גאולה אלימלך**, **ד"ר קובי יוסף**, **ד"ר אלמוג כשר** ו**ד"ר דורית גוטספלד**. מר אבו חמד נתן הרצאה בנושא הסיפור הפלסטיני הקצרצר, המבוססת על עבודת התזה שלו, שנכתבה בהנחייתה של **ד"ר דורית גוטספלד**. מר אבו חמד שוקד בימים אלו על עבודת הדוקטור שלו, שאותה הוא ממשיך לכתוב במחלקה.

ערבית למתחילים

בחודש יוני נפתחה מכינת קיץ "ערבית למתחילים".
ד"ר מירב נדלר-עקירב וד"ר שרון שיטריט-ששון
מלמדות במכינה. המכינה כוללת לימוד אינטנסיבי
למשך 5 שבועות של השפה הערבית החל מרמה
של אותיות ועד לקריאה ולשליטה בסיסית במבנים
הלשוניים של השפה הערבית.

המחלקה למדעי הרוח
המחלקה לארבי
قسم الدراسات العربية
الكلية العربية للعلوم الإنسانية
جامعة القدس

לדעת ערבית תוך 10 שבועות

המחלקה לערבית מציעה מכינה בת 10 שבועות, בסיומה מגיעים לרמה טובה של קריאת טקסטים מהעולם הערבי, הבנתם והגדלת אוצר המילים בערבית

הקורסים יתקיימו בימים א, ב, ד, ה, בתאריכים ובשעות הבאים:

ערבית למתחילים (בהיקף של 6 ש"ש)
פ' סיון ב"ט - ט"ז תשע"ט (23.6.19 - 1.8.19), בין השעות 15:00 - 21:00

ערבית למתקדמים (בהיקף של 4 ש"ש)
ג' י"א תשע"ט (4.8.19 - 15.8.19) וז' כ"ד אב י"ב אלול (25.8.19 - 12.9.19), בין השעות 09:00 - 14:00

עדיפות במקבלה לקורסים תינתן לתלמידי בר-אילן הרשומים וכן לתלמידים המעוניינים להירשם לאוניברסיטה לשנת ה'תש"ס.

קיום הקורסים מותנה במספר גרעינים בפועל.

השתלמות מורים

בחודש יולי במסגרת השתלמות מורים לערבית ולאסלאם בבית יציב בבאר שבע, הרצו **ד"ר שרון שיטריט-ששון** בנושא: "כתיבה נשית בספרות הערבית המודרנית" ו**ד"ר הילה פלד-שפירא** בנושא: "החוט המקשר בין ביטויים אומנותיים של "האביב הערבי" לביטויים אומנותיים של מחאות קודמות בעולם הערבי".

סיור לימודי

באמצע חודש מרס יצאו ראשת המחלקה, **ד"ר דורית גוטספלד**, חברי סגל וסטודנטים מכלל התארים, לסיור לימודי גדוש בירושלים.

הסיור נפתח בביקור בספרייה הלאומית, שם קיבלו סקירה מעניינת על אוסף אסלאם ומזרח תיכון ופרויקט המקורות הדיגיטליים בערבית וכן טעימה מאוסף כתבי היד וספרי הקוראן הנדירים של הספרייה.

לאחר הפסקת צהריים בשוק מחנה יהודה, ספגו תרבות במוזיאון לאומנות האסלאם, ואפילו התנסו בקריאת כתב כופי ובקליגרפיה. משם המשיכו לערוץ מֶאן וראו כיצד יוצרים תוכניות טלוויזיה ורדיו בערבית.

אין ספק כי חוו כמה דקות של תהילה מול המצלמות באולפן המרשים... המסיירים חזרו מלאי חוויות, וכבר מצפים לסיור הבא.

אנחנו על המפה

כמדי שנה בחודש מרס, מתקיים בעיר בולוניה בצפון איטליה הכנס השנתי של "האקדמיה האירופאית לדתות" The European Academy of Religion- EuARe. האקדמיה היא גוף המחקר הגדול באירופה בנושאי דתות, והיא פועלת בחסות הפרלמנט האירופי. אל הכנס השנתי בבולוניה הגיעו מאות חוקרים ואנשי דת, כדי להשתתף בעשרות הפאנלים בנושאים שונים בחסות האקדמיה. בתחום התיאולוגיה המוסלמית והפילוסופיה היהודית-ערבית בלט הפאנל Transcendentalism and Anthropomorphism: The Assimilation of Conflicting Discourses in Islamic Thought (10th-14th centuries). הפאנל אורגן ביוזמתה של **ד"ר ליבנת הולצמן** מהמחלקה לערבית, החוקרת ומלמדת את תחום התיאולוגיה המוסלמית במחלקה.

ד"ר הולצמן הזמינה לפאנל את עמיתיה מהארץ והעולם, כולם חוקרים מובילים בתחומם. המשתתפים בפאנל, ביניהם **פרופ' י' צבי לנגרמן**, וכן **ד"ר מרים עובדיה**, שהיא בוגרת המחלקה, הציגו את ממצאי מחקריהם העדכניים ביותר אשר עוסקים ב-תנזיה ו-תשביה. המשתתפים סיכמו ביניהם על שיתוף פעולה מחקרי בהמשך.

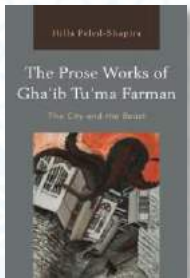
כנס בבריסל

בכנס שהתקיים בחודש מאי בבריסל בנושא: The Other's Language, the Other Language: Jewish Authors Writing in Arabic, Palestinian Authors Writing in Hebrew. הרצתה **ד"ר הילה פלד-שפירא** על ספרותם של יהודי עיראק בשפה הערבית.

יוצאים לאור

ספרה של **ד"ר הילה פלד-שפירא** על אבי הספרות העיראקית המודרנית ע'א'יב טעמה פרמאן The Prose Works of Gha'ib Tu'ma Farman: The City and the Beast. the Beast ראה אור לאחרונה בהוצאת Lexington.

ספרה של **ד"ר לימור לביא**, The Battle over a 'Civil' State: Egypt's Road to June 30, 2013, Albany: SUNY Press, 2018, השנה לאור גם בכריכה רכה.

השנה התפרסם ספרו של **פרופ' בנימין אברהמוב**, "ספר ההדרכה אל חובות הלבבות לרבנו בחי אבן פקודה". הוצאת בר אילן 2019. זהו תרגום מוער מערבית יהודית לעברית של יצירתו של רבנו בחי אבן פקודה.

חוקרת אורחת

במהלך חודש יוני שהתה **ד"ר ליבנת הולצמן** במדריד בתור "חוקרת אורחת" (Visiting Scholar) במכון המחקר Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Centro de Ciencias Humanas y Sociales (CSIC_CCHS)- Instituto de Lenguas y culturas del Mediterráneo y Oriente Próximo.

ד"ר הולצמן הוזמנה למכון כדי להעמיק את שיתוף הפעולה שלה עם חוקרים מספרד ומגרמניה סביב נושא מחקרה על מחוות הגוף בספרות החדית'. במסגרת שהותה במכון, אספה ד"ר הולצמן כתבי יד וחומרים רלבנטיים למחקרה המצויים בספריית המכון. כמו כן, היא העבירה לחוקרים מהמכון הרצאה המציגה את אחד הממצאים העדכניים של מחקרה. להרצאה הגיעו גם חוקרים מאוניברסיטאות מדריד וברצלונה. ההרצאה עוררה עניין וזכתה לשבחים רבים.

פרסומי תלמידים

- **ד"ר מרים עובדיה** (Dr. Miriam Ovadia) הוציאה לאור בספטמבר 2018 את הספר Ibn Qayyim al-Jawziyya and the Divine Attributes.
- **אימאן אבו קישק** פרסמה בפברואר 2019 את מאמרה: "יחסו של הפרשן מוחמד בן אַחְמַד אל-קוּרְטוּבִי (נפ' 1272/671) לסוגיית התְּשָׁבִיה (דימוי האל לנבראים) והתארים המגשימים", בכתב העת השפיט ג'מעה (גיליון כ"ד ינואר-פברואר 2019).
- **ד"ר ליבנת הולצמן וד"ר מרים עובדיה** פרסמו בדצמבר 2018 מאמר משותף. המאמר שכתרתו "On Divine Aboveness (al-Fawqiyya): The Development of Rationalized Ḥadīth-Based Argumentations in Islamic Theology" יצא לאור בקובץ מאמרים בנושא הרציונליזציה של הדתות בעריכת יוחנן פרידמן וכריסטוף מארקיש.

מסע בצפון אמריקה

השנה, בין פסח ושבועות, היה **ד"ר מרדכי קידר** במסע הרצאות השנתי שלו בארה"ב ובקנדה שנמשך חמישה שבועות. המזמינים הם מוסדות אקדמיים, ארגונים ציבוריים יהודיים ולא יהודיים, מרכזים קהילתיים ואנשים פרטיים. נושאי ההרצאות מתרכזים בתחומי המחקר של ד"ר קידר, המזרח התיכון ובכללו ישראל, האסלאם במדינות המולדת ובמדינות ההגירה. המוסדות היהודיים המזמינים משתרעים על כל הקשת התרבותית היהודית בצפון אמריקה: מארגונים פרוגרסיביים וליברליים כמו בתי כנסת רפורמיים ועד מוסדות אורתודוקסיים ואפילו חרדים. גם מארגונים ישראליים דוגמת IAC מקבל ד"ר קידר הזמנות, לדבר בפניהם בעברית. בכל מסע כזה הוא נפגש עם בעלי דעות שונות, גישות מגוונות ורעיונות מורכבים.

מר יצחק רוטנשטרייך, מוותיקי המרצים במחלקה לערבית באוניברסיטת בר-אילן, זכה בחודש אפריל בפרס הקרן ע"ש שרוני, כאות הוקרה על פועלו בתחום הוראת הלשון הערבית והנחלתה במסגרות שונות - אקדמיה, תיכון וצבא. בוועדת הפרס חבר פרופ' אליעזר שלוסברג, דיקן הפקולטה למדעי הרוח ומרצה במחלקה.

"מהרגע הראשון בו התחלתי בלימוד הלשון הערבית התאהבתי בה, וידעתי שזו תהפוך למרכז חיי" (יצחק רוטנשטרייך). מוועדת הפרס נמסר: במשך כארבעים שנה עסק מר יצחק רוטנשטרייך בהוראת הלשון הערבית ובהנחלתה. בכל אחת מהמסגרות בהן לימד, העמיד מר רוטנשטרייך תלמידים רבים שמילאו, ועודם ממלאים, תפקידי מפתח באקדמיה, בהוראה ובמערכות הביטחון. על פועלו זה מצאנו אותו ראוי לקבלת פרס קרן שרוני בתחום הוראת הלשון הערבית.

ברכות לד"ר **ליבנת הולצמן**, אשר קיבלה בחודש יוני מידי רקטור האוניברסיטה, פרופ' מרים פאוסט, את **פרס הרקטור לחדשנות מדעית תשע"ט**. ד"ר הולצמן היא אחת מבין 15 חוקרים נבחרים שזכו בפרס על פריצת דרך משמעותית במחקר.

ד"ר הולצמן קיבלה את הפרס על מחקרה בתחום התיאולוגיה המוסלמית, ובכלל זה המונוגרפיה *Anthropomorphism in Islam: The Challenge of Traditionalism* שיצאה לאור בהוצאת Edinburgh University Press במרץ 2018.

ד"ר **ליבנת הולצמן** אף זכתה במענק ISF מחזור תש"פ עבור המחקר: "מחוות הגוף של הנביא בהגות האסלאמית: המשגת דפוסי תקשורת בשיח התיאולוגי (בין המאה השביעית למאה השש עשרה). המענק ניתן לארבע שנים: 100,000 ש"ל לשנה.

זו זכייתה השלישית של ד"ר הולצמן ב-ISF. שני מענקי המחקר הקודמים בהם זכתה הניבו מספר מאמרים וספר.

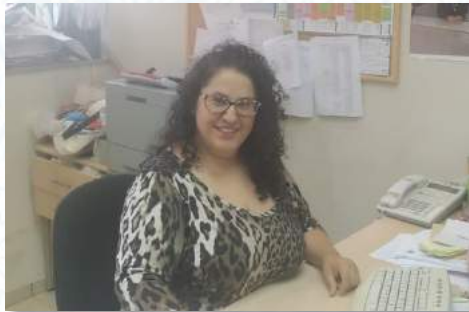
ברכות לד"ר **לימור לביא** על זכייתה במלגת אלון בתחום מדעי הרוח למחזור תש"פ. מלגת אלון היא מלגה יוקרתית שנועדה לקדם חוקרים צעירים מצטיינים ומבטיחים באוניברסיטאות בישראל ומעטים זוכים בה.

ד"ר לימור לביא היא חוקרת צעירה ומוכשרת העוסקת בחקר המזרח התיכון בן-זמננו, בדגש על חקר שיח אינטלקטואלי, תקשורתי ורשתי. במחקרה מבקשת ד"ר לביא לגזור תובנות בנושאים פוליטיים, חברתיים וכלכליים הקשורים למערכת הבין-ערבית בכלל ולזירה המצרית בפרט.

הרוח החיה של המחלקה

הכירו את הדמות הפועלת מאחורי הקלעים ואשר בלעדיה הפעילויות הרבות והמגוונות של המחלקה לא היו יוצאות לפועל. בזכות מאמצי השיווק וההשקעה של **אסתי חסיד** מספר התלמידים המתעניינים הולך וגדל מיום ליום ופרויקט קורסי הקיץ הולך ומתעצם.

ברכות לזוכים - המשך

ועדת המקצוע לערבית ולעולם הערבים והאסלאם העניקה ל**פרופ' אליעזר שלוסברג**, דיקאן הפקולטה למדעי הרוח ומרצה בכיר במחלקה לערבית, **תעודת הערכה על תרומתו ופועלו לקידום הוראת הערבית** במגזר היהודי ועולם הערבים והאסלאם במדינת ישראל במסגרת היותו יו"ר ועדת המקצוע בין השנים תשע"ג-תשע"ט. את התעודה העניקה מפמ"ר ערבית ועולם הערבים והאסלאם במשרד החינוך, סגלית שושן.

ברכות לדור ההמשך

סגל המחלקה לערבית והסטודנטים מברכים בחום רב את חמשת בוגרינו שקיבלו תואר "**דוקטור**". בין המנחים שלהם היו גם **ד"ר קידר, ד"ר בוארדי ופרופ' לנגרמן** מהמחלקה לערבית. אנו מאחלים להם הצלחה רבה בהמשך דרכם.

ד"ר סוהיר גרה אבו-פול

ד"ר אנואר אלדדה

ד"ר לובנה עתילי

ד"ר לובנה-וטפה חדיד

ד"ר מיכאל גרשי-גרשוני